

***Vingtième Siècle. Revue d'histoire*, n° 117, 2013/1, « Historicités du 20e siècle. Coexistence et concurrence des temps », Paris, Presses de Sciences Po, 288 pages.**

Un număr extrem de interesant al revistei franceze de istorie *Vingtième Siècle. Revue d'histoire*, nr. 117/2013, 1, respectiv, « Historicités du 20e siècle. Coexistence et concurrence des temps », apărut sub coordonarea a doi tineri istorici francezi, Ludivine Bantigny și Quentin Deluermoz, este consacrat unei reflecții sistematice pe marginea subiectului *istoricităților*, secolului XX. Termenul se bucură deja de atenție în spațiul istoriografic francez, dacă ar fi să ne referim doar la contribuțiile lui François Dosse dar, mai ales, ale lui François Hartog, a cărui carte, *Regimes d'historicités* (din păcate, încă netradusă la noi), este deja un solid reper bibliografic. În viziunea editorilor, *istoricitatea* este văzută sub forma diferitelor modalități de raportare la timp, în momente și locuri precise. Avem în față un consistent dosar tematic, în care articolele de pură reflecție teoretică se adaugă studiilor de caz asupra diferitelor spații geografice (Europa, Asia, Africa), figuri emblematice (Carl Schmitt sau Walter Benjamin, Jean-Luc Godard) sau momente precise (Primul Război Mondial, crizele financiare, construcția europeană, structuralismul). Potrivit editorilor, conceptul este înțeles drept „capacitatea actorilor sociali de a înscrie prezentul lor într-o istorie, de a-l plasa într-un timp, nu neutru, dar semnificant”.

Quentin Deluermoz invită, de la început, la o atentă conturare a conceptului într-un spațiu european în care semantica este diferită (*historicity* este mult mai rar utilizat în istoriografie britanică, în timp ce *Geschichtlichkeit* rămâne, conform majorității utilizărilor ei, legată „de simpla idee de « caracter istoric » a unui obiect”), iar reflecțiile istoriografice sunt ancorate încă spațiilor naționale, în ciuda circulației ideilor. Refuzând să fie dedicat studiului utilizărilor politice ale trecutului sau unui examen al temporalităților, numărul prezent are ambiția de a propune cercetarea *istoricității* ca „manieră în care trecutul, prezentul și viitorul se articulează într-o societate dată, capacitatea pe care o au actorii sociali de a înscrie prezentul lor într-o istorie, pe scurt, pentru a relua exprimarea cea mai simplă, modurile de raportare la timp” (p. 4). Pe de altă parte, ne atrage atenția co-editorul francez, articolele incluse nu vor să privilegieze departajările între social și cultural sau material și mental și material, atrăgând atenția că nu poți adopta o privire secvențială care uită că raportul cultural cu timpul, de exemplu, este înscris marcat de rutinele acțiunii politice sau de dispozitivele instituționale, tehnice. După cum nici reproducerea unei opoziții între individual și colectiv nu servește la nimic, atâta timp cât se uită că o experiență istorică a timpului marchează „formarea subiectivităților individuale”, dar că este, în egală măsură, modelată de către acestea.

Pornind de la un fragment din *Les Choses : une histoire des années soixante* al scriitorului francez Georges Perec, Ludivine Bantigny propune o genealogie a conceptului (*Historicités du 20e siècle. Quelques jalons sur une notion*), continuând reflecțiile introductive ale colegului său. Istorici ca François Hartog, Jacques Revel, Reinhard Koselleck sau antropologi ca Marshal Sahlins, Marcel Detienne sunt invocați într-o dezbateri în care se încearcă delimitarea frontierelor unui concept care a provocat vii dezbateri. Autoarea evită suprapuneri între „istoricitate” și „temporalitate” considerând că timpul trăit, în dimensiunea sa individuală sau socială, este inclus în primul concept. Departate de a fi redus la consistența evenimentială a unei culturi (Claude-Lévi Strauss) sau la „raportul general pe care oamenii îl întrețin cu trecutul sau viitorul” (Claude Lefort), *istoricitatea* presupune o conștiință dinamică în raport cu trecutul și viitorul, fasonată de prezent, provocată de acesta, chiar dacă vocația sa „canibală” a fost exagerată.

Tensiunea dintre „așteptare” și „experiență” a lui Koselleck, teoria cunoașterii a lui Walter Benjamin sau „prezenteismul” lui Hartog, înțeles ca hegemonie a prezentului în raport cu celelalte două instanțe temporale, sunt introduse în dezbateri în raport cu timpul trăit.

Dar conceptul de *istoricitate* își are propriile avantaje, înțelese și mai bine atunci când subiectul este discutat în raport cu *evenimentialitatea* sau cu *contemporaneitatea*. Istoricul poate detecta perioade care declanșează sau includ un eveniment, indiferent că vorbim de revoluții,

războaie, genocide, dar ele nu au același grad de *istoricitate*, durată sau putere de influență în epoca lor. Acest fapt este vizibil când ne raportăm la *crononime*, acele expresii lexicale care se referă la evenimentele-reper pentru a defini perioade ce-și găsesc în ele punctul de plecare, dar le depășesc prin dezvoltarea unei durate specifice (de tipul „perioada postbelică”, „postdecembristă” *et alia*).

Tranșeea a presupus un nou raport cu timpul. Primul Război Mondial, printr-o suită de experiențe, unele în premieră, a obligat soldații la noi experimentări ale condiției lor umane în fața unor ofensive care n-au fost doar tehnice, dezumanizante, dar și greu suportabile și care au presupus soluții inedite. Explozia corespondenței, diferită de practicile epistolare ale romantismului, memoriile, jurnalele, notițele bibliografice, relatările din presă, care au ca reper fixarea acestui eveniment în memoria colectivă, demonstrează, la un anumit nivel, puternica ancorare a războiului ca experiență temporală. Însăși brutalitatea lui este cea care grăbește tratarea ei ca o criză temporală (sfârșit de regim începutul altuia). Toate acestea presupun anumite *microregimuri de istoricitate*, specifice perioadei războiului asupra cărora atrage atenția Nicolas Beaupré, într-o încercare de a redeschide discuțiile pe marginea unui subiect încă fertil (*La guerre comme expérience du temps et le temps comme expérience de guerre. Hypothèses pour une histoire du rapport au temps des soldats français de la grande guerre*).

Dar nu numai Primul Război Mondial își are *propria istoricitate*. Crizele financiare sau experimentele totalitare demonstrează atât existența unui tip de raport cu timpul moștenit, regăsit într-o serie de habitudini, de maniere de a trăi cotidianul, puse, paradoxal, cel mai bine în evidență, în cazuri de provocări extreme, cât și politizarea raportului între prezent, trecut și viitor. Este ceea ce ne arată Robert Boyer, analizând crizele financiare (*Les crises financières comme conflit de temporalités*) sau Johann Chapoutot, abordând „istoricitatea nazistă” (*L’historicité nazie. Temps de la nature et abolition de l’histoire*).

Cei interesați de subiectul modernității vor aprecia discuția cu profesorul Christophe Charle, unul dintre specialiștii europeni ai istoriei elitelor intelectuale. Pomind de la ultima sa carte, *Discordance des temps. Une brève histoire de la modernité*, Paris, Armand Collin, 2011, reputatul istoric dezvoltă un dialog cu Ludivine Batigny asupra perioadei 1830–1930, caracterizate, în viziunea sa, și de generalizarea unei „discordanțe a timpurilor”, respectiv a unei trăiri diferențiate de către actorii sociali, care, aparținând poate aceleiași generații, nu se regăsesc deloc, în același moment, în viziunile lor asupra epocii, a valorilor dominante care o structurează, a progresului sau decadenței care o marchează.

Este vorba, așadar, de un număr consistent al revistei franceze *Vingtième Siècle. Revue d’histoire*, cu importante contribuții și studii de caz (13), construite în jurul unei teme provocatoare, inclusiv pe marginea *prezenteismului* sau a *istoricității istoricilor* (François Hartog, *Conclusions*), și care aduc în prim-plan un plus de inteligibilitate pentru demersul istoricului.

Nicolae MIHAI
Academia Română
Institutul de Cercetări Socio-Umane
„C.S. Nicolăescu-Plopșor”